

Farmakologiska laboratoriet Huddinge

Erik Eliasson, docent, överläkare, medicinskt ansvarig

200-250 individuella läkemedelsanalyser dagligen

Sortiment drygt 100 olika läkemedel

Plasma/blodkoncentration som vägledning för dosering

Farmakogenetiska analyser inför behandling eller vid problem

Terapikontroll genom koncentrationsmätning

Kriterier för att ett specifikt läkemedel ska komma ifråga

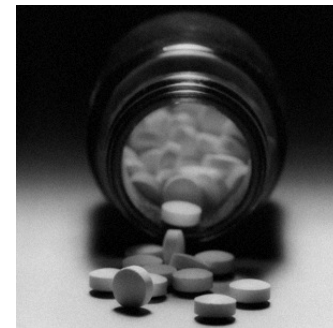
- Samband mellan exponeringsnivå och klinisk effekt
- Individuell exponering kan inte förutsägas från dos
- Det terapeutiska intervallet är snävt
- Den systemiska koncentrationen korrelerar med koncentrationen i målorganet
- Valfungerande analysmetod

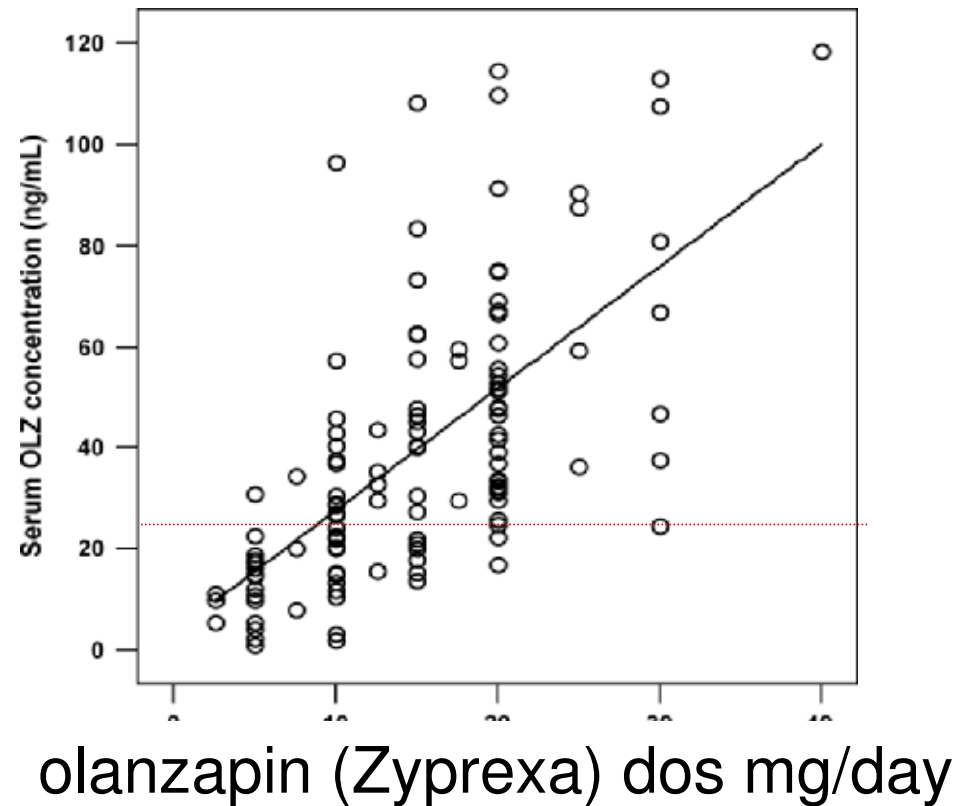
Terapikontroll genom koncentrationsmätning

Kriterier för att ett specifikt läkemedel ska komma ifråga

- Samband mellan exponeringsnivå och klinisk effekt
- Individuell exponering kan inte förutsägas från dos
- Det terapeutiska intervallet är snävt
- Den systemiska koncentrationen korrelerar med koncentrationen i målorganet
- Valfungerande analysmetod

Skillnader i läkemedelsexponering mellan olika patienter förklaras ofta av skillnader i elimineringskapacitet

Theisen et al., Ther Drug Monit, 2008

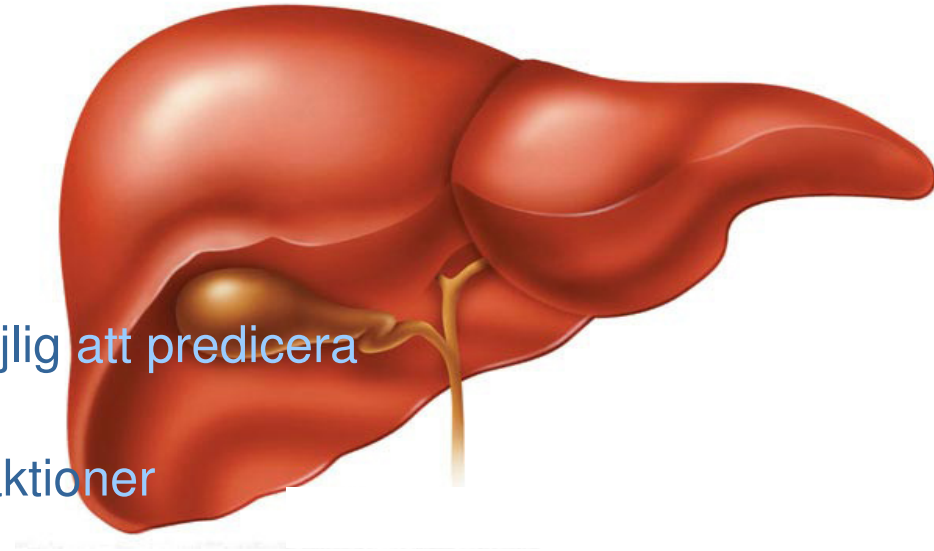
Eliminering av läkemedel

Hepatisk

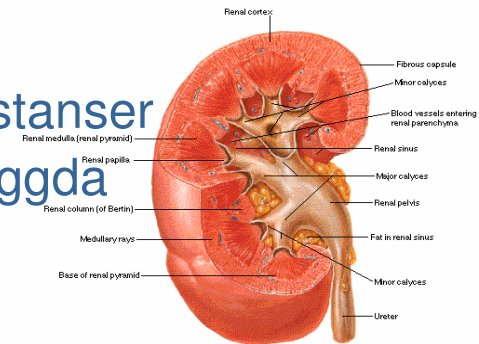
- Huvudsakligen metabolism
  - Individuell kapacitet svår/omöjlig att predicera
  - Många olika vägar/enzymer
  - Genetik och läkemedelsinteraktioner

Renal

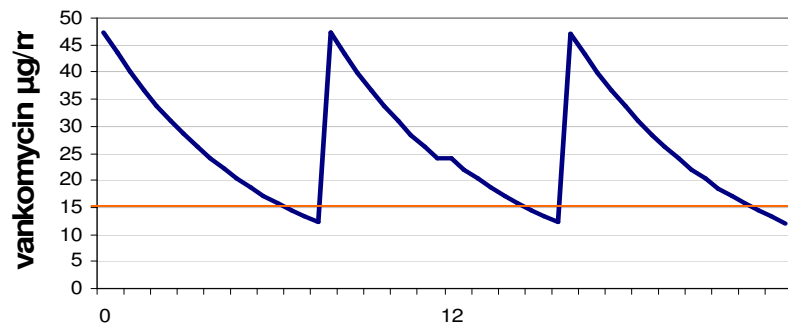
- Huvudsakligen glomerulär filtration
  - Kapacitet kan uppskattas från kreatininclearance
  - Gemensam väg för många mindre/medelstora substanser
  - Dosråd i Fass kan saknas eller vara svagt underbyggda

Right Kidney Sectioned in Several Planes

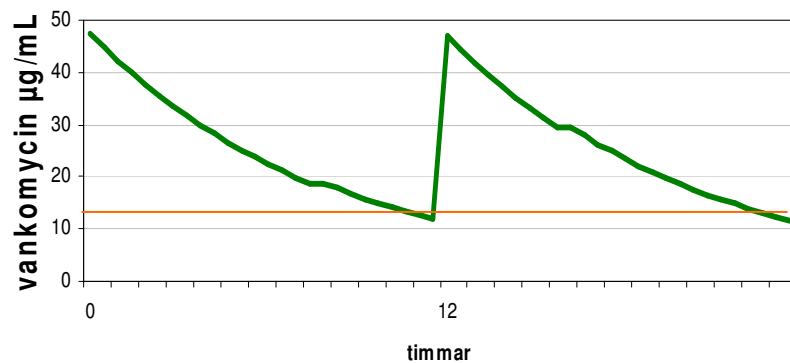

Njurfunktion och vankomycin-dosering

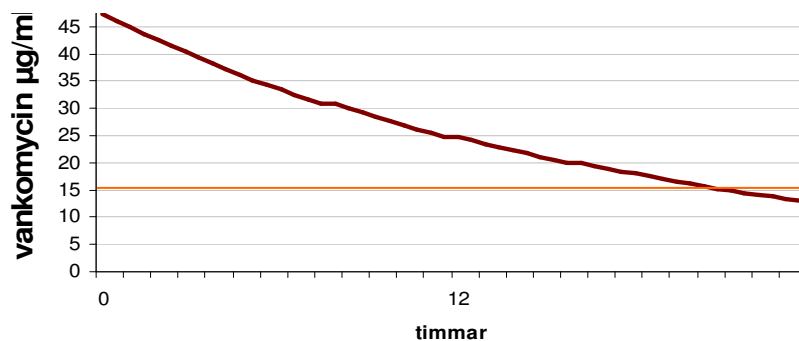
20-åring;

GFR 110 ml/min → 1 g x 3

65-åring;

GFR 75 ml/min → 1 g x 2

80-åring, kärlsjuk;

GFR 35 ml/min → 1 g x 1

Modell av Jonatan Lindh, Karolinska Klin Farm

Terapikontroll genom koncentrationsmätning

Kriterier för att ett specifikt läkemedel ska komma ifråga

- Samband mellan exponeringsnivå och klinisk effekt
- Individuell exponering kan inte förutsägas från dos
- **Det terapeutiska intervallet är snävt**
- Den systemiska koncentrationen korrelerar med koncentrationen i målorganet
- Valfungerande analysmetod

Koncentrationsbestämningar

Indikationer:

Biverkningar och misstänkta förgiftningar

Dålig effekt

Polyfarmaci

Interaktionsmonitorering

Compliancebedömning

Riskgrupper, tex njur/leversvikt, gravida, äldre

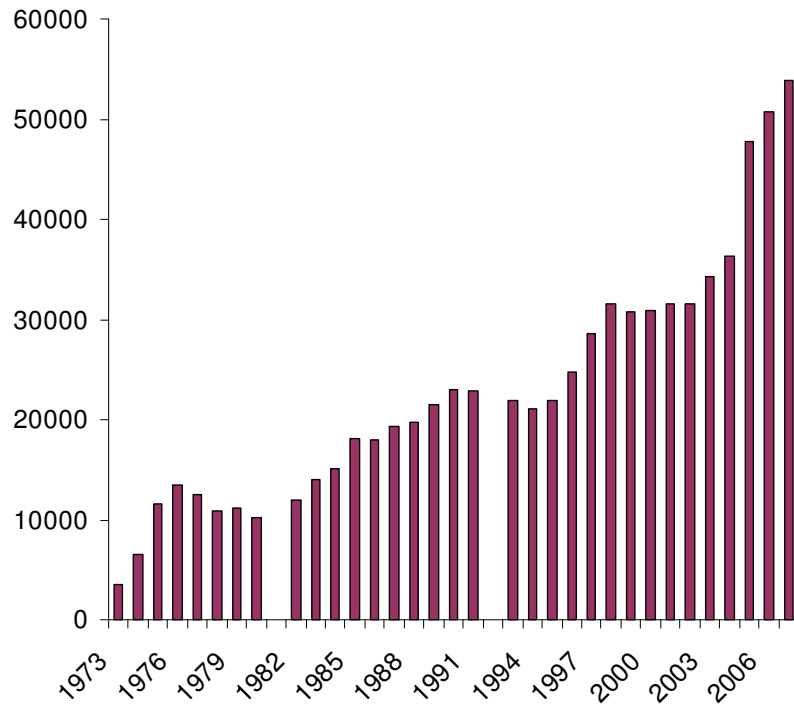

Läkemedelsgrupper Farmlab

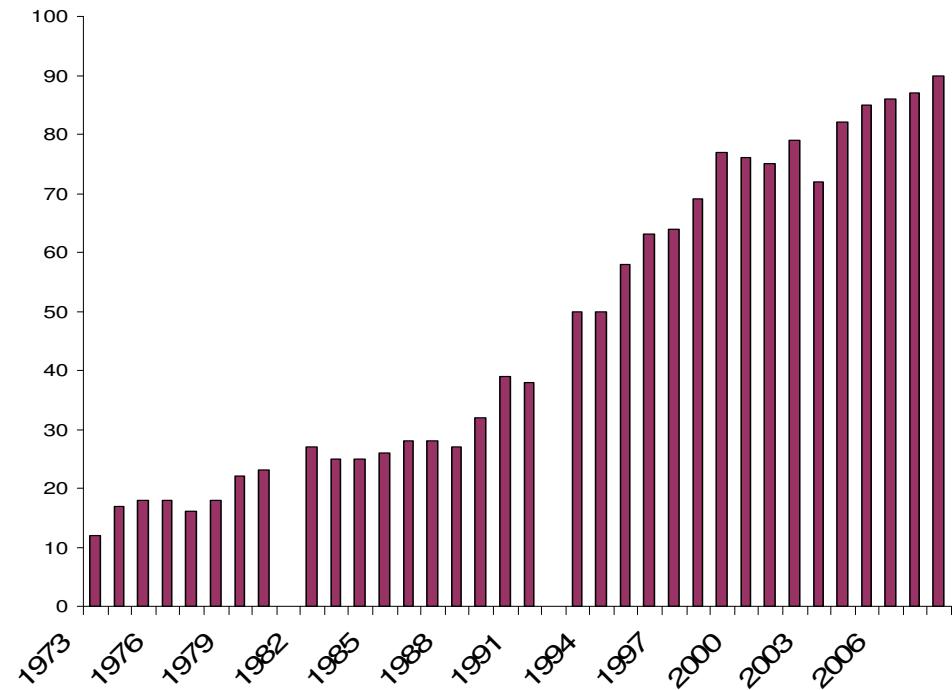
1. Immunosuppressiva
2. Antiepileptika
3. Antibiotika, antimykotika, antivirala läkemedel
4. Antidepressiva och antipsykosläkemedel
5. Övrigt, tex digoxin, teofyllin, opioder, bensodiazepiner

2009: 61501 analyser, 101 olika läkemedel

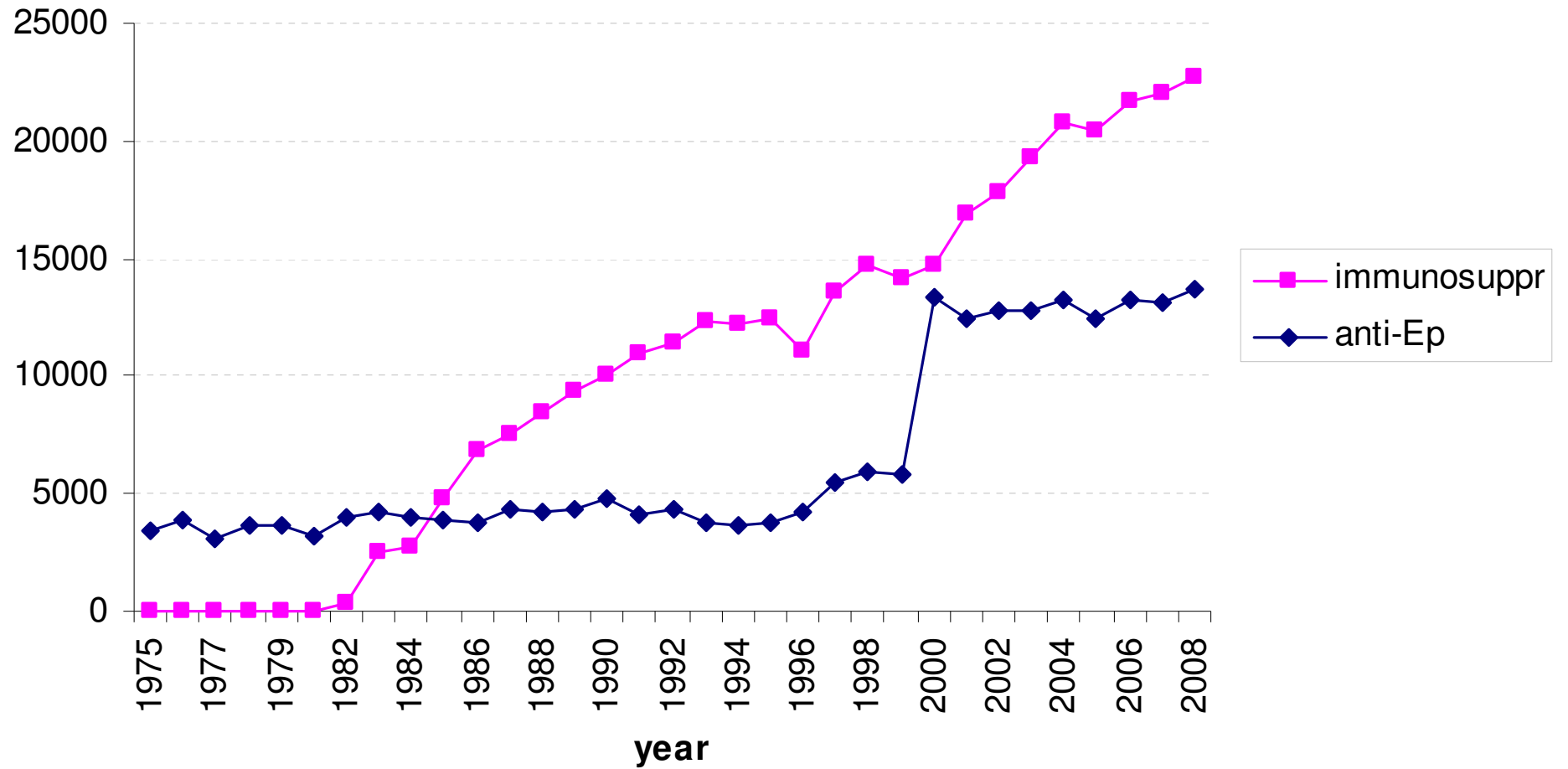
Antal TDM-prov/år 1973-2007

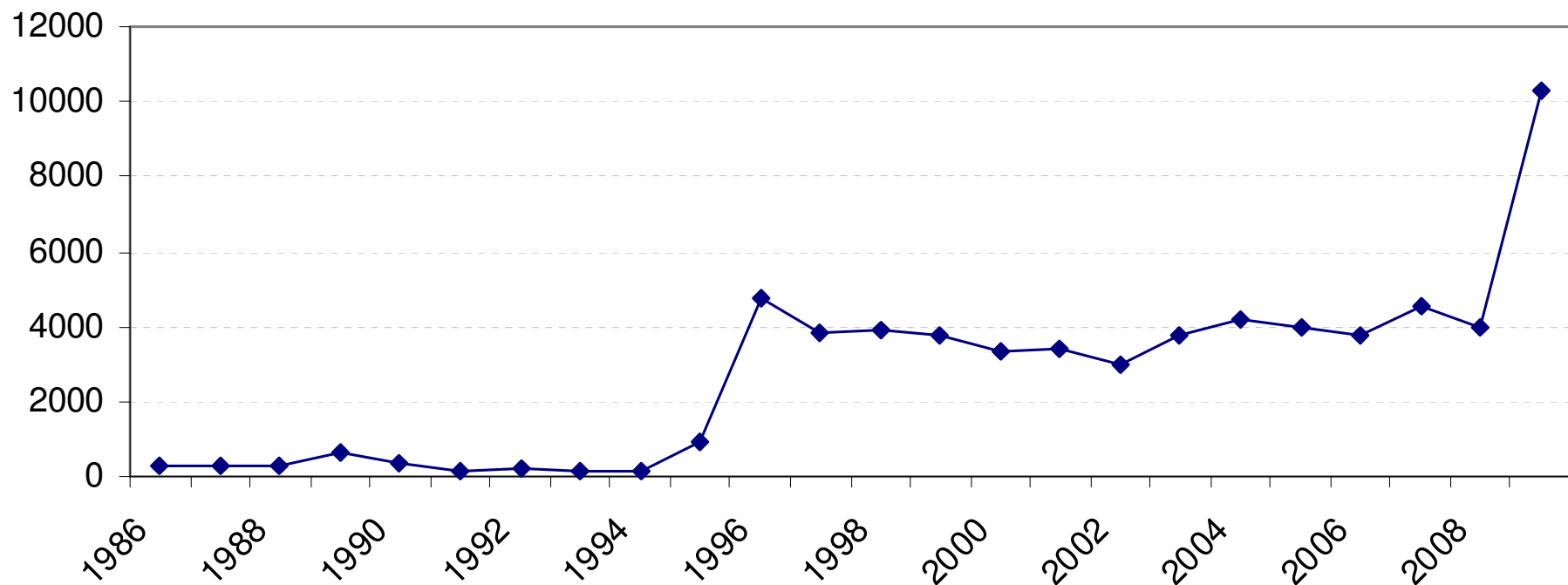
TDM-sortiment, antal analyser 1973-2007

antal analyser per år

antal antibiotika-analyser Farmlab per år

Analyser av infektionsläkemedel Farmlab

Immunoassay, HPLC eller LCMS

Aminoglykosider

netilmicin
amikacin
gentamicin
tobramycin

Glykopeptider

vankomycin
teikoplanin

Cefalosporiner

ceftazidim
cefuroxim
cefepim
(cefotaxim)

Antimykotika

itrakonazol
vorikonazol
posakonazol
flukonazol
(caspofungin)

Tuberkulostatika

isoniazid
etambutol
(rifamyciner?)

Övriga ab

meropenem
sulfametoxazol
trimetoprim
kloxacillin
piperacillin

Antivirala

aciklovir
ganciklovir
ribavirin
oseltamivir
(tenofovir)

Anti-HIV

proteashämmare
efavirenz
nevirapin

Hur och när ska provet tas?

Provtagningsanvisningar och sortiment på

www.karolinska.se/farmlab

Hur och när ska provet tas?

Provtagningsanvisningar och sortiment på

www.karolinska.se/farmlab

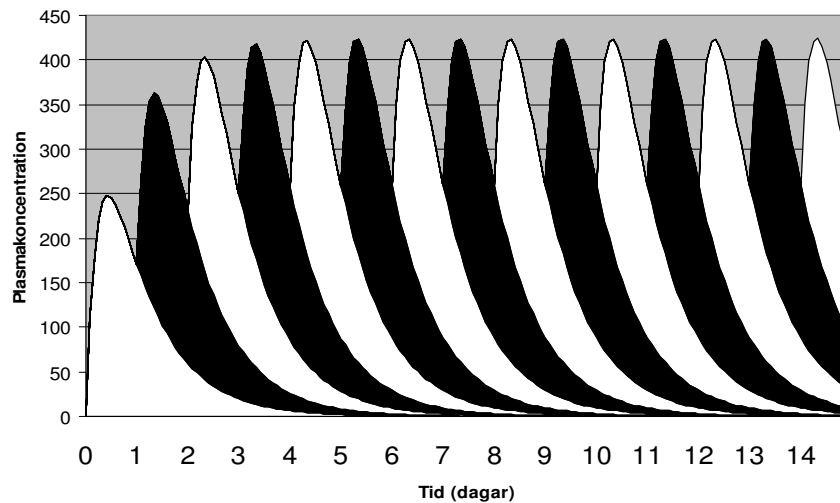
Vanligen i plasma, men helblod och serum förekommer

Vanligen innan ny dos, som dalvärde, vid steady state

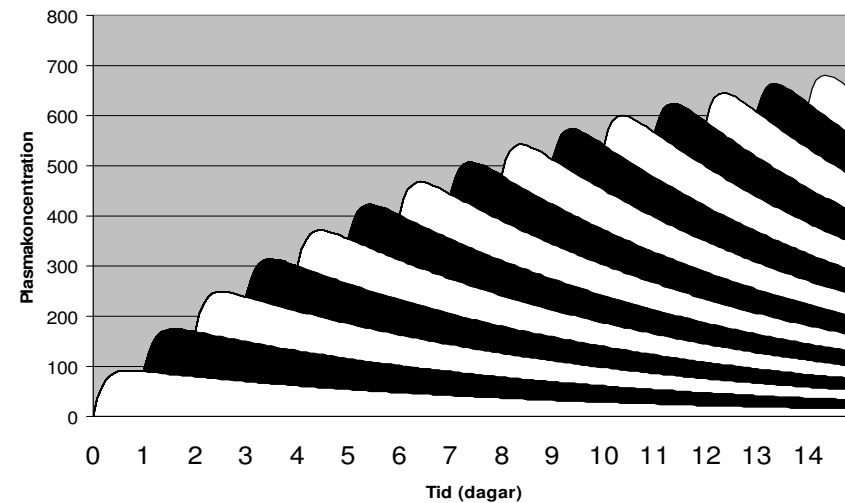
- standardisering med utgångspunkt från att dalvärdet korrelerar till AUC (total exponering mellan dostillfällena)

Vid upprepad dosering nås förr eller senare en jämviktssituation i exponering (steady state)

Halveringstid venlafaxin 15 h

Halveringstid fluoxetin 5 d

Hur och när ska provet tas?

Provtagningsanvisningar och sortiment på

www.karolinska.se/farmlab

Vanligen i plasma, men helblod och serum förekommer

Vanligen innan ny dos, som dalvärde, vid steady state

- standardisering med utgångspunkt från att dalvärdet korrelerar till AUC (total exponering mellan dostillfällena)
- OBS! ibland är dalvärde INTE TILLRÄCKLIGT VÄGLEDANDE, gäller i synnerhet vissa antibiotika med snabb eliminering där frågeställningen är om man har tillräckligt hög exponering

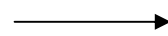
Medicinska svarsrutiner

- Alla analysresultat bedöms av klinisk farmakolog
- Kvalitetsgranskade standardkommentarer används oftast
- Svar går ut elektroniskt till Take Care/associerade system
- Svarstider varierar från några timmar-samma dag-samma vecka
- Analyser och bedömningar görs endast dagtid
  - På helgen enbart utvalda akutanalyser
  - På jourtid kan Klin Kem göra digoxin, teofyllin, salicylat, paracetamol på intoxmisstanke

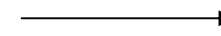
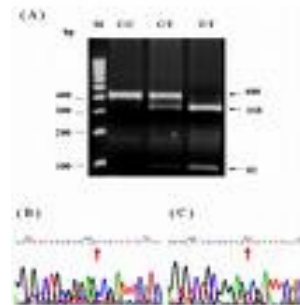
Klinisk Farmakogenetik - gentester

1. Prospektiv användning - screening av de flesta patienter

klinisk indikation

genotypning

läkemedelsval

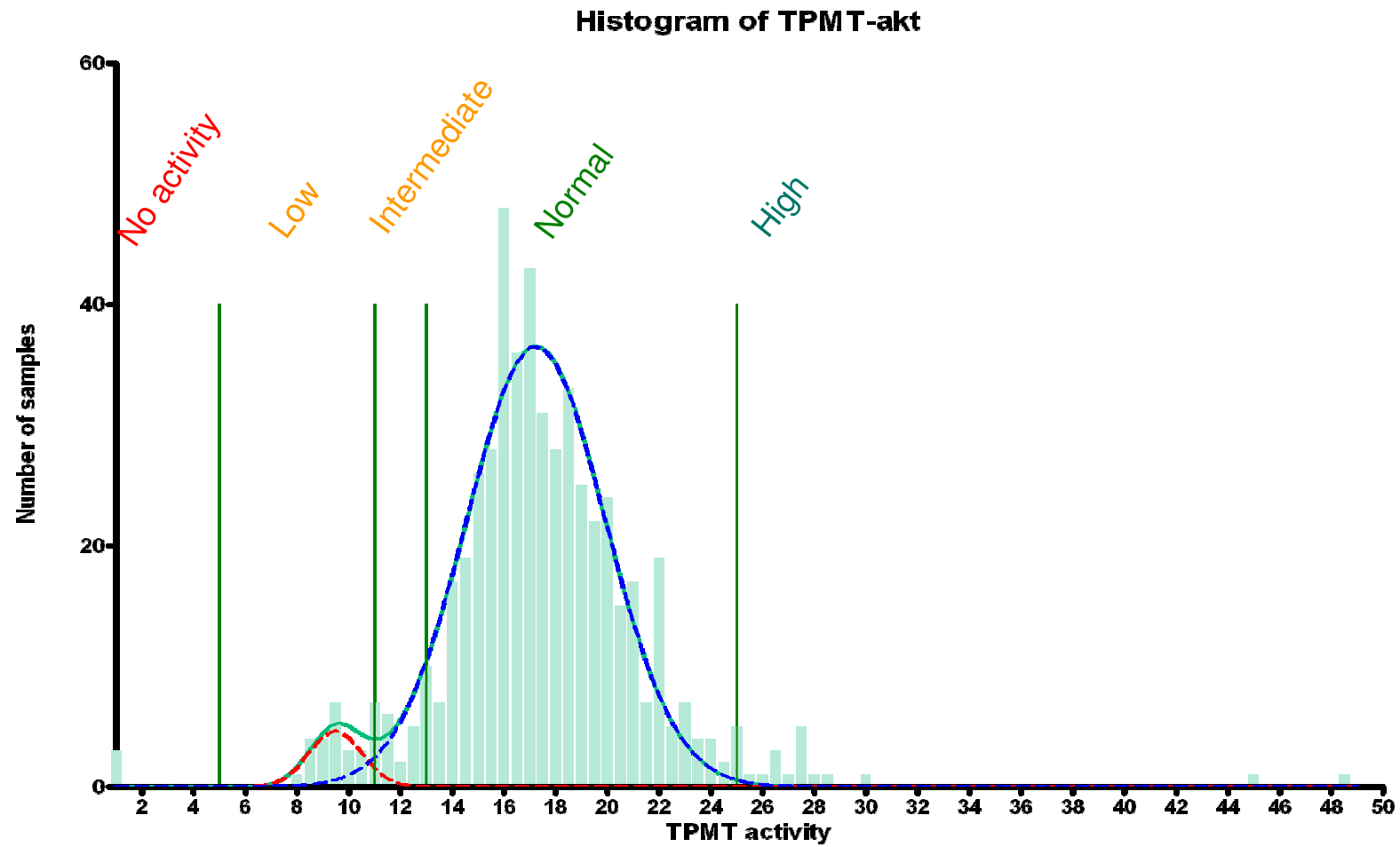
2. Retrospektiv användning - problemfall - differentialdiagnostik

Tiopurin metyltransferas polymorfism

- Risk för benmärgsdepression hos patienter med TPMT brist, under behandling med normala doser azatioprin / andra tiopuriner
- Karolinska-beställningar: kombinerad fenotyp- and genotypning före behandlingsstart
  - Individuell enzymaktivitet analyseras ex vivo med erythrocytlysats
  - Taqman genotypning för *TPMT**2, *3A, *3B, *3C
  - Resultaten bedöms tillsammans
  - Svar inom 5 arbetsdagar

TPMT fenotyp

(ffa gastroenterologi & reumatologi)

S Rosenberg 2009

Retrospektiv CYP analys – exempel

1. Från allmänläkare: En 60-årig man med kronisk ischemisk smärta i benen; ingen smärtlindring trots höga doser kodein – frågeställning ultrasnabb omsättning? Analysresultat *CYP2D6*4/*4*, långsam omsättare utan bioaktivering till morfin.
2. Från psykiater: En kvinna med uttalade biverkningar av ordinära doser citalopram. Frågeställning genotyp som ger långsam metabolism. Analysresultat *CYP2C19*1/*2* i kombination med *CYP2D6*4/*4*. Ackumulering av citalopram och/eller metabolit trolig, koncentrationsmätning och ev. dosjustering rekommenderas.
3. Genom Karolic: Ett fall med självförvållad warfarin-förgiftning som krävt extremt lång antidotbehandling med K-vitamin. Analysresultat *CYP2C9*3/*3* och därigenom långsam warfarin-eliminering.